

Joan Santanach ha debutat en novel·la amb una obra que ofereix diferents capes de la fredor del franquisme ■ ORIOL DURAN

Joan Santanach debuta en novel·la amb 'Els vius', la història d'una prostituta de luxe de l'època franquista

Carmen i el grum

Lluís Lloret
BARCELONA

Joan Santanach (Barcelona, 1973) és filòleg, professor de la Universitat de Barcelona, medievalista, coordinador de l'Editorial Barcino, va ser comisari de l'Any Lull 2016 i ara debuta en novel·la amb *Els vius* (Metèora).

Escriure ficció li agrada molt, té algunes obres inacabades i una d'enllestida que encara li sembla "massa primeta". "Fent broma, quan els amics em demanen d'on trec el temps, els dic que m'he estalviat molts diners de psicòleg gràcies a escriure", comenta Santanach.

"Coneixia el Jordi Fernando [editor de Metèora] i li vaig dir que tenia una novel·la i em va dir que l'hi passés; li va agradar, em va fer una sèrie d'observacions encertades i va dir de publicar-la. Totes les editorials haurien de ser com Metèora, et cuiden molt i fan molta bona feina", explica.

S'han publicat moltes obres ambientades o sobre la Guerra Civil i la postguerra, però *Els vius* fa servir l'època d'escenari moral, gèlid en molts sentits, no de tema històric, i,

a diferència de la majoria d'altres títols, els protagonistes són del bàndol nacional, perquè li interessava "explorar emocions tan allunyades" de les seves.

"És evident que la guerra i la postguerra no són un episodi tancat en la història d'Espanya i mentre sigui així caldrà parlar-ne. És un tema vigent perquè la Guerra Civil va portar el franquisme i el franquisme continua d'una manera molt evident en determinats llocs; una de les intencions de la novel·la és mostrar hàbits i actituds franquistes de saqueig i aprofitament de l'Estat que han continuat amb els seus hereus; l'obra ens interpel·la d'alguna manera sobre aquesta línia de continuïtat", detalla Joan Santanach.

A *Els vius*, que té un estil molt treballat i sòlid, poc habitual en un debut, hi ha un pal de paller, la vida de Carmen Orriol, una infermera valenciana que es casa jove, perd el marit i acaba sent una prostituta de luxe, amant d'un general, en part, induïda per un capellà. "És una dona que decideix provar sort per aquesta banda, aprofita el seu atractiu per sortir d'una situació dramàtica."

Els personatges no estan basats en cap de real, però sí que l'autor ha estat fidel a batalles, carrers, hotels... "Santander era una ciutat d'estiu de la classe benestant espanyola des de molt abans de la postguerra; la família reial hi anava; i Verdaguier també, uns quants cops, convidat pels marquesos de Comillas..."

Ha anat escrivint la novel·la durant uns cinc anys. "D'entrada hi havia les dues veus centrals, la Carmen i el Martí [un adolescent de Barcelona que va a treballar de grum a l'hotel de Santander on té lloc una part important de la trama], que eren pràcticament monòlegs; però em calia mostrar altres

"Volia mostrar com sobreviure en unes circumstàncies hostils, un tema que m'interessa"

fets sense perdre la capacitat que ells dos menteixin, com pot fer tothom", i per això l'obra té una estructura fragmentada i polifònica molt efectiva.

"A l'origen, la novel·la havia de partir de l'admiració d'un grum per una senyora en un hotel, però en començar a crear la Carmen... va créixer", confessa l'autor. "També volia mostrar com sobreviure en unes circumstàncies hostils, que és un tema que m'interessa."

De manera coherent amb l'estil, el registre elegant i la història, no hi ha gairebé escenes eròtiques "una mica condicionat pel moment històric, que era molt pudorós", i poques d'acció, com ara una venjança agraïda que no explicarem. I algunes escenes de batalla, amb molt de fred. "Tenia present la imatge dels soldats a Stalingrad narrada per Vassili Grossman... Les lectures acaben sortint en el que fas; que, al tinent Albarado, el matí d'un tret al coll és un record de l'*Homenatge a Catalunya*, de l'Orwell, que va rebre un tret al coll", detalla Santanach, que no jutja els seus personatges, "ja ho fan ells amb els seus actes". ■

Mirador

Àngel Quintana

Revibrar l'horror

El filòsof alemany Theodor Adorno va escriure en la seva teoria estètica: "Els autèntics artistes del present són aquells que en les seves obres fan revibrar l'horror." Uns anys abans havia dit que no es podia fer poesia després d'Auschwitz i va voler-ho matisar parlant de com l'art després de la barbàrie podia ressorgir fent revibrar l'horror a la societat. El poeta Arnau Pons esmenta aquest fragment en el seu postfaci a la segona edició de *La mort i la primavera* de Mercè Rodoreda a Club Editor. En el seu llarg i brillant text, afirma que la novel·la pòstuma de Rodoreda no es tracta només d'una obra feta després de la catàstrofe, sinó també d'una obra de denúncia de l'estat d'ànim d'una generació a partir de la seva factura irreal i la seva negativitat. Aquesta obra, escrita l'any 1961 i publicada pòstumament el 1986, després de la mort de l'escriptora, reflecteix l'angoixa d'una dona que va viure dues guerres i un exili. Rodoreda va ser filla d'un temps de l'horror i per donar-li forma poètica va partir en la seva novel·la d'un món inventat on tot és negatiu, on res pot conduir a l'optimisme sinó a la constatació de la crueltat i de la més fosca misèria humana.

Com es pot arribar a donar forma visual i dramàtica a aquest univers? Agustí Villaronga va voler donar-li forma cinematogràfica l'any 1991. Es tractava d'un projecte de gran pressupost que semblava que estava interessat a produir-lo la companyia de Wim Wenders. Malgrat estar desenvolupat, la idea no va trobar mai forma. Recrear el món de la novel·la era massa car, massa estrany per a l'espectador i poc comercial com a pel·lícula d'autor de gran cost. Ara, en canvi, Joan Ollé, en el muntatge que es va poder veure fa uns dies a Temporada Alta i que fins al 10 de novembre s'està a la Sala Petita del TNC, ha aconseguit donar-li una forma dramàtica en un text depurat i sintetitzat. L'experiència té molta més força i inspiració que el treball que fa uns anys va fer Ollé a partir de *La plaça del Diamant* de Rodoreda. Aquest cop Ollé proposa el joc de trencar amb la primera persona narradora per buscar altres veus narradores que creen cadascuna d'elles els seus soliloquis mentre es constitueixen en personatges del poble de la muntanya partida on el riu passa per sota les cases. L'home de la presó, el gegant, el senyor, el fill del ferrer, la noia amb la mà esguerrada. Cadascun d'aquests personatges té un protagonisme clau, però la seva caracterització ajuda a crear una atmosfera intensa. Amb molt pocs elements i amb la força de la paraula de la poètica de Mercè Rodoreda, ens submergeix durant una hora i quaranta minuts en un món fascinant on res es pot salvar i on tot s'enfonsa. Els éssers són com morts en pena, les criatures esguerrades moren i els pares s'enterren en la soca de l'arbre. Els actors utilitzen la paraula poètica per configurar aquest univers, mentre el vestuari i l'escenografia ens desplacen cap a la visualització d'un univers que costa adquirir forma concreta més enllà del que és imaginari. En el muntatge hi ha alguna cosa depurada que pren volada per convertir l'espectador en particip d'una experiència desagradable però de la qual acaba imposant-se una poètica. Es diu que el títol de *La mort i la primavera* era una evocació del que va passar l'abril del 1939, uns dies de primavera en què la mort va acompanyar l'arribada de les tropes franquistes a Catalunya. Ni Ollé ni Rodoreda no ens parlen directament del feixisme, ni de la Guerra Civil, però és cert que en aquell poble regit per la figura del ferrer tot és possible. Hi ha el dolor i l'angoixa d'un temps que es fa explícit.

Amb molt pocs elements i amb la força de la paraula de la poètica de Rodoreda, Ollé ens submergeix en un món fascinant, on res es pot salvar